

Varga Márton:¹

Társadalmi biztonság a terrorizmus árnyékában

Societal security in the shadow of the terrorism

Az elmúlt évtizedekben a megváltozó terrorizmus hatására egyes terrorista szervezetek globális befolyásúvá váltak. E szervezetek a lokális problémákra építve a helyi lakosok kihasználásával alakítják ki hálózatukat. Az olyan összetett válságrégiók, mint például a Száhel-övezet, rendkívül kiszolgáltatottak a különféle radikális szervezetek terjeszkedésének. E cikkben a civilek esetleges szerepet kívánom bemutatni a terrorizmus ellen vívott küzdelemben.

During the last decades the changes of terrorism have been resulted in a global influence for certain terrorist organizations. These organizations have been improving their networks with focusing on local difficulties and profiting from residents. Those complex crisis regions, such as the Sahel region, are extremely vulnerable to the extension of the various radical organizations. In this article I intend to present the possible role of the civilians in the fight against terrorism.

Kulcsszavak: terrorizmus, Száhel-régió, biztonság, társadalom, Mali, Szomália

Keywords: terrorism, Sahel region, security, society, Mali, Somalia

A világ hátrányos helyzetben lévő területei, az összetett válsággal szembenező régiók kiváló lehetőséget jelentenek a radikalizmus² terjedésének és a terrorista szervezetek megjelenésének. Az egyik legösszetettebb válságzóna napjainkban a Száhel-övezetben található. Annak ellenére, hogy a válságok különböző okait nagyon nehéz elkülöníteni egymástól azok kapcsolata és egymásra hatása miatt, egyesek szerint mégis a társadalmi problémák megoldása lehet a kulcsa a terrorizmus terjedése elleni harcnak. Az Afrikai Unió Maliért és a Száhel-övezetért felelős főképviselője, Pierre Buyoya³ szerint látható, hogy a terrorizmus globális terjedése és a nemzetközi hálózatok (al-Káida, vagy az ISIS⁴) kialakulása ellenére a különböző regionális vagy helyi szervezetek (a Száhel-övezetben például a Boko Haram, az Al-Shabaab vagy az Ansar Dine) elsősorban helyi lakosokra

¹ A Nemzeti Közszerzői Egyetem Nemzetközi biztonság- és védelempolitikai MSc hallgatója

² A radikalizmus terjedése rendkívül komoly problémát jelent világszerte. Ezt támasztja alá, hogy például az EBESZ 2017-es soros elnöke, Ausztria is a szervezet három legfőbb kihívásaként jelölte meg a növekvő radikalizmust és az erőszakos szélsőségeket. Az osztrák elnökség prioritásairól bővebben: <https://www.bmeia.gv.at/en/european-foreign-policy/security-policy/the-austrian-chairmanship-in-2017/priorities-of-the-austrian-chairmanship/>, letöltés ideje: 2017.02.03.

³ Pierre Buyoya 1987-1993 és 1996-2003 között kétszer volt Burundi elnöke. A főképviselői posztra való kinevezésében jelentős szerepet játszott, hogy egyaránt rendelkezik politikai, diplomáciai és katonai tapasztalatokkal. Forrás: <http://www.peaceau.org/en/article/appointment-of-former-president-pierre-buyoya-as-the-special-representative-of-the-chairperson-of-the-commission-head-of-the-african-led-international-support-mission-in-mali>, letöltés ideje: 2017.02.03.

⁴ Más néven ISIL, Daesh, magyarul Iszlám Állam nevű terrorszervezet, röviden IÁ

építve alakítják ki szervezeteiket. A terrorista hálózatok elleni harcban a lakosság megnyerése a legjobb eszköz.⁵

E cikkben azt kívánom bizonyítani, hogy a válságzónákban a háborgó csoportok megbékítésével, a valós jövőkép biztosításával, élhető körülmények kialakításával, elérhető, hogy a társadalom addig nehéz helyzetben élő csoportjai, azok tagjai, azaz a civilek maguk legyenek a terjedő radikalizmus gátjai. A vizsgálat során néhány konkrét példa is bemutatásra kerül, ezeket a Száhel-övezet, azon belül Mali és Szomália témához illeszkedő esetei biztosítják.

A biztonságról⁶

Ahhoz, hogy a társadalmi problémákat elemezhessük, szükséges a biztonság hiányának pontosítása. Barry Buzan, Ole Wæver és Jaap de Wilde *A biztonsági elemzés új keretei* című tanulmányban⁷ új szemlélet szerint csoportosították a biztonság különböző dimenzióit. A tanulmányban a biztonság fogalmát több területre osztották, így a katonai dimenzió mellett a legfontosabbak a politikai, gazdasági, társadalmi, környezeti és informatikai szektorok.

A társadalmi biztonság alatt e megközelítés szerint a különböző etnikai közösségek, nemzetek, civilizációk vallási, kulturális, nyelvi és nemzeti tudatát lehet említeni. Amennyiben az említett csoportok eltérő szintjein ezek a szempontok bármelyike, illetve azonosságtudata, külső erő hatására negatív irányban megváltozik, azok gyakorlásának feltételei sérülnek, akkor az a társadalmi biztonság kihívásaként értelmezendő. A társadalmi biztonság fenyegetései közt megemlíthetők például a vallásszabadság korlátozása, az etnikai tisztogatások, a kényszer kitelepítések, a nemzeti kisebbségek szabadságjogainak korlátozása, de fontos megemlíteni a migráció során megváltozó társadalmi összetételt mind a kibocsátó, mind pedig a befogadó állam szintjén.

A társadalom egészének biztonsága szempontjából eltérő mértékben, de mindegyik dimenzió fontos szerepet játszik. Az egyes államok katonai, politikai, gazdasági, környezeti és információs biztonságának egyes aspektusai ugyanis egyaránt hatással lehetnek a társadalom egészére, meghatározhatják annak biztonságát. Az egyes dimenziók fontossága régióként, országonként eltérhet a helyi sajátosságok szerint.

Az állami hatalom kérdése – a legitimáció

Amennyiben a terrorizmus által legjobban sújtott térségeket vizsgáljuk, első sorban a Közel-Keletet, Észak- és Közép-Afrika térségét kell megfigyelnünk. Ha az említett régiókat és a felsorolt biztonsági dimenziókat összevetjük megállapítható, hogy ezek a területek rendkívül kitettek a környezeti változásoknak, alacsony az életszínvonal, magas a munkanélküliség, az éhínség és jelentős a vízhiány. A főként a XX. században mesterségesen kialakított államok rengeteg társadalmi nemzeti, etnikai, vallási ellentétet hordoznak magukban, amelyeknek köszönhetően számos instabil állam található a területen.

A társadalom radikalizálódása, szélsőségek felé fordulása, vagy a terrorizmus kialakulása számos okra vezethető vissza. Az egykori gyarmatokból létrejött államok egyik jellemzője, hogy a központi hatalmat gyakorlók nem rendelkeznek kellő legitimitással, vagy legalábbis

⁵ The African Union in Mali and the Sahel (WP1417), <https://www.wiltonpark.org.uk/podcast/the-african-union-in-mali-and-the-sahel-wp1417/> letöltés ideje: 2016.10.12.

⁶ GAZDAG Ferenc: *Biztonsági tanulmányok – Biztonságpolitika*, 3. fejezet – Biztonságpolitikai kihívások, ZMNE, 2011

⁷ Barry Buzan, Ole Wæver és Jaap de Wilde: *Security: A New Framework for Analysis*

az adott állam különböző területein nem tekintik ugyanannyira legitimnek azt. Ez egyfelől visszavezethető a gyarmati rendszer során kialakított „munkamegosztásra”, aminek köszönhetően voltak kiválasztott törzsek, csoportok, családok, akik vezető szerephez jutottak a gyarmattartók által.

A törzsi ellentétekből kiinduló konfliktusok egyik példája volt a ruandai népirtás, de ide vezethető vissza a Mali polgárháború és a tuaregek évtizedek óta tartó zavargásai. A kiválasztott családok hatalomgyakorlásának legjobb példái pedig az Öböl-menti országok. Ezen országokban a konfliktusok háttérbe szorításának fő eszköze az olajbevételekből fenntartott magas jóléti rendszer, melynek biztosítása egy kvázi társadalmi szerződés részeként a lakosság részéről a politikai rendszer elfogadásának ellentételezése.⁸

A legitimáció megkérdőjelezésének másik forrása a demokratikus választások hiánya, és a főként Afrikában látható számtalan puccs és erőszakos hatalomátvétel. A nehéz helyzetben lévő afrikai országok közül szinte mindegyikben előfordult már, hogy egy megerősödött hadúr, egy elégedetlen katonai vezető, vagy más csoportok erőszakos úton szerezték meg a hatalmat a társadalom vélt vagy valós támogatásával a hátuk mögött. Ilyen folyamatokat láthattunk a teljesség igénye nélkül többek között a szub-szaharai térségből Maliban, Ugandában, Csádban, vagy az észak-afrikai arab országok közül Líbiában és Egyiptomban is és jellemző rájuk, hogy ha a hatalomátvétel pillanatában rendelkeznek is támogatottsággal, az nem feltétlenül jelenik meg az adott ország teljes területén, illetve a valós kormányzati tevékenység gyakorlása révén a korábbi támogatottságot is könnyen elveszíthetik.

Jelentős változást hozott a hidegháború vége, mivel a két szuperhatalom harmadik világban kifejtett tevékenysége (pénzügyi, katonai, gazdasági stb. támogatásaik) a vallási megnyilvánulásokat némiképp háttérbe szorította. Ennek megszűnésével az államokon belül előtérbe kerültek a vallások közötti, illetve vallási ágak közötti ellentétek, melyek szintén alkalmasak a politikai rendszer destabilizálására.

Az állami hatalom kérdése – tényleges hatalomgyakorlás

A Közel-Kelet, valamint Afrika országainak jelentős többsége nem a fejlett világhoz tartozik. Bár méretük, lakosságuk, lehetőségeik szempontjából rendkívül eltérőek egymástól, az megállapítható, hogy a legrosszabb helyzetben lévő országok mind magukon viselik a fejletlen gazdaság, az időjárásnak kiszolgáltatott mezőgazdaság és a növekvő népesség problémáit.

Az afrikai kormányok felelőssége abban rejlik, hogy miként tudják a nemzetközi segítséget megfelelő módon felhasználni. Ennek a felelősségnek azonban nagyon nehezen tudnak eleget tenni.⁹ A kiforratlan politikai rendszerek legtöbb esetben nem rendelkeznek hosszú távú, átfogó stratégiákkal, amik alapját képezhetnék a térségbe érkező források megfelelő felhasználásának. A források átgondolatlan, vagy éppen a befektető külföldi cégek/országok gazdasági érdekeit előtérbe helyező beruházások nem segítik elő a periférián élők

⁸ SZALAI Máté (2013): Az Öböl menti politikai rendszerek legfontosabb jellemzői és kihívásai a XXI. század elején, Magyar Külügyi Intézet, Budapest http://kki.gov.hu/download/3/89/b0000/Tanulmanyok_2013_10_Az_%C3%96b%C3%B6l_menti_politikai_r_p_df, letöltés ideje: 2016.10.01.

⁹ Az Európai Unió 2014-ben vizsgálta felül korábbi, a Száhel-övezet biztonságára és fejlődésére vonatkozó stratégiáját. A vizsgálat eredményeként megállapították, hogy különböző programok és támogatások ellenére, a 4 évvel korábbi állapothoz képest nem csökkent a helyzet súlyossága, ezért új cselekvési tervet dolgoztak ki (Sahel Regional Action Plan 2015-2020) és kiterjesztették tevékenységüket Csád és Burkina Faso területére is. Forrás: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/04/20-council-conclusions-sahel-regional-plan/>, letöltés ideje: 2017.02.04.

helyzetének javítását. Az elmaradó infrastrukturális fejlesztések, a kiegyensúlyozatlan gazdasági beruházások rengeteg további problémát szülnek: politikai elégedetlenség, elvándorlás, nem fenntartható termelés, környezeti károk.

A kormányzóképeség fontos kérdése, hogy mennyire képes az adott állam ténylegesen mindenhol ugyan olyan feltételeket biztosítani az országban. Meg tudja-e teremteni az alap szociális és egészségügyi ellátást az ország egész területén; képes-e kizárni a hatalmát megkérdőjelező erőket; tudja-e biztosítani a teljes lakosság biztonságát? A lakosság számára a létbiztonság fenntartása a legfontosabb kérdés. Ennek részeként van-e megfelelő otthona, ahol hosszú távra tervezheti életét; rendelkezésre áll-e megfelelő minőségű és mennyiségű víz és élelmiszer; van-e munkalehetőség, amiért tisztességesen megfizetik; illetve fenyegetik-e fizikai létét.

Az afrikai államok a nyugati világtól eltérő társadalmi és civilizációs fejlődésen mentek át.¹⁰ Ennek okán, ezeken a területeken ma is főként törzsi alapon szerveződő társadalmakban élnek kiegészítve azt a külső hatásra létrejövő nyugati típusú állami működés elemeivel. A sajátos fejlődésből adódóan az állami szolgáltatások a törzsi megosztottság miatt területenként eltérőek lehetnek. Ha a központi hatalom nem képes az említett feltételeket biztosítani a társadalom egészére nézve, akkor meg van annak a veszélye, hogy egyes egyének, csoportok, törzsek más erők felé fordulnak, akik megélhetést, biztonságot nyújtanak, vagy legalábbis ígérnek. Ezek az erők számos módon kialakulhatnak, így lehetnek egyre nagyobb hatalmat (politikai, vagy katonai) szerző ellenzéki csoportok, elégedetlen háttérbe szorított törzsek, lázadók, radikálisok, vagy éppen terrorista szervezetek.

A terrorizmus megjelenése

A korábbi törzsi nomád, félnomád vándorló életmódot egyre nehezebben tudják fenntartani a kialakulófélben lévő államiság keretein belül. Az államiság fontos eleme lenne a nemzetté válás folyamata, a közös tudat kialakítása, a közösség létrejötte, ami együttes munkára sarkallja a társadalom tagjait, így építve az államot. A különböző radikális- és terrorszervezetek megjelenése azonban komoly veszélyt jelent a nehéz helyzetben lévő államok számára. Működésükhöz elengedhetetlen feltétel, hogy fenntartsák az állam működésképtelen állapotát, vagy legalábbis akadályozzák a kormányzati hatalom kiterjesztését egyes területeken.

A terrorizmus „exportja” a világban egy működő jelenség. A különféle ideológiák terjesztése régóta jelen van. Ha csak a hidegháború éveire tekintünk vissza, a nyugati államok a demokráciát terjesztették, a Szovjetunió a szocializmus eszméjét, amihez csatlakoztak például a Che Guevara féle nemzetközi gerilla-eszme terjesztések. Az ideológiák sora mára kiegészült a terrorizmussal, amelynek globális tényezővé alakítása az al-Káida eredménye. 2001. szeptember 11-e és az azt követő, szinte minden kontinenst érintő radikális tevékenység új szintre emelte a terrorizmus fogalmát. Kialakításra került egy franchise szerű szervezet, mely világszerte hozott létre sejteket és végezte tevékenységét. A hálózat egyaránt jelen van a világ szegény és elmaradott részein, mint amilyen például a Száhel-övezet, de

¹⁰ Samuel P. HUNTIGTON *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása* című könyvével átalakította a korábbi civilizáció fogalmat. Csoportosítása szerint megkülönböztethetjük a nyugati, latin-amerikai, iszlám, kínai, hindu, japán, ortodox és buddhista civilizációkat, továbbá az afrikai civilizációt mely a könyv kiadásakor vitatott civilizációként került említésre. Afrikában egyaránt megtalálható az afrikai és az iszlám civilizáció, amelyekre egyaránt jellemző a társadalom törzsi alapú szerveződése.

megtalálható a fejlett világban, ahol az elszegényedő, elidegenedő, radikalizálódó rétegeket célozza.¹¹

A terrorista szervezetek mai működését két részre lehet bontani. Egyrészt létezik a „klasszikus” terrorista tevékenység, melyet a polgári lakosság, a központi hatalom, vagy más államok ellen követnek el, melynek célja a minél nagyobb félelemkeltés, önmaguk meghatározás és követők toborzása. Másik része viszont a működés fenntartása érdekében végzett cselekvés. A civil lakosság megnyerése, a velük való együttműködés ebben a tevékenységben nyilvánul meg igazán, hiszen a segítségükkel tudnak olyan illegális tevékenységeket végezni (például kábítószer-, fegyver- és emberkereskedelem), amiből jelentős és folyamatos bevételt tudnak szerezni.

Mali esetében különösen jól megfigyelhető, hogy a különböző terrorista szervezetek miként próbálták meg kihasználni az évtizedek óta jelen lévő elégedetlenséget. A tuareg törzsek hosszú ideje próbálták visszaszerezni függetlenségüket, melyet a francia gyarmatosításkor vesztek el. Bár az első (1960-as évek) és a második (1990-es évek) tuareg lázadást is békekötéssel és jelentős kormányzati ígéretekkel zárták le, 2012-re ismét kitört a konfliktus, amelyben már a különböző terrorista csoportok is csatlakoztak a tuareg törzsekhez.

Kalózkodás

A bevétel termelő tevékenység egyik legrégebbi formája a kalózkodás, amely az utóbbi években elég nagy hangsúlyt kapott különböző szervezetekben, illetve jelentős károkat okozott a nemzetközi kereskedelemben. Az egyik legsúlyosabb kalóztevékenység Szomália partjainál alakult ki. A központi hatalom összeomlásával a megélhetés egyik jelentős forrását képező halászat illegális kezekbe került, amely ellen először a halászok önszerveződő együttműködésben kívántak fellépni. Ez fordult át lassan a kalóztevékenység kialakulásába. A kalózok elrabolták a segélyszállítmányokat és jelentős veszteségeket okoztak a Szezei csatornán keresztül áramló kelet-nyugat irányú kereskedelemben, mely a világ egyik legjelentősebb útvonala. A károk méretét mutatja, hogy milyen széleskörű együttműködés jött létre ellene. Az ENSZ felhívására a NATO vezetésével az Operation Ocean Shield keretén belül többek között kínai, japán és dél-koreai segítséggel sikerült visszaszorítani a tevékenységüket.¹²

2016-ban számos kalóztámadást regisztráltak (1. térkép). Látható, hogy Szomáliánál sikerült háttérbe szorítani a kalóztevékenységet, azonban számos olyan terület van, ahol továbbra is gondot okoz a tevékenység. A legveszélyesebbek térségek Délkelet-Ázsia és főként a Malaka-szoros, illetve a Guineai-öböl¹³ ahol elsősorban a Niger-Delta Felszabadítási Mozgalom (MEND) nevű terrorszervezet által folytatott kalózkodás jelentős.

¹¹ ISASZEGI János: *A 21. század élettérháborúi*, Gondolat Kiadó, 2015, 239. o.

¹² MARSAI Viktor: *A szomáliai kalózok és az EU Atalanta-missziója*, Nemzet és biztonság, 2011/4. szám, 66-76. o.

¹³ BÁLINT Tamás – ZSIFKÓ Mariann: *A Niger-Delta Felszabadítási Mozgalom (MEND)*, In: Szerk.: Kiss Álmos Péter Afrikai terrorista és szakadár szervezetek, Budapest: NKE Szolgáltató Nonprofit Kft, 2016

1. térkép: Kalóztámadások 2016-ban Afrika, valamint az Indiai-óceán térségében¹⁴

Ahogy az Szomália esetében is közismert, a központi hatalom meggyengülése, a megélhetés biztonságának hiánya, a biztonságban kialakult rés tette lehetővé a kalózkodás elterjedését. Az, hogy a kalózkodásra rátelepszik egy terrorszervezet, mint a Guineai-öbölben, vagy éppen konkurenciát lát benne, mint az al-Shabaab a szomáliai kalózokban, térségenként változhat. De mindkét út a saját hatalmuk kiterjesztését szolgálja más-más megközelítésből.

Illegális kereskedelem – al-Káida

Bár az utóbbi időben úgy tűnik mintha háttérbe szorult volna az Al-Kaida, azonban a globális terrorizmus létrehozójaként továbbra is vezető szerepe van a nemzetközi dzsihadista törekvésekben. Követőket azonban nem feltétlenül a radikális vallási nézeteket valló kisebbségben talál, mint inkább a nehéz helyzetben élő, a kormányzatban és a demokratikus értékekben csalódott rétegekben. A társadalom ezen része gyakran létbizonytalanságban él, olyan periféria területeken, ahová a központi kormányzatok nem vagy nehezen érnek el. Ilyen helyzetben a kiábrándultság könnyen a lázadás és a radikalizáció irányába tereli a lakosságot, amelyet a szélsőséges szervezetek igyekeznek kihasználni eszköz nyújtva a lakosság dühének kifejezésére.¹⁵ Az al-Káida stratégiájában egyértelműen megfigyelhető a helyi lakossághoz való hosszú távú beépülés, a kapcsolatok elmélyítése akár rokoni kapcsolatok kialakításával is.

Az al-Káida pénzügyi forrásainak jelentős részét az illegális kereskedelemről származó bevételek jelentik. A Száhel-övezeten és a Szaharán át egyaránt találhatóak fontos csempész útvonalak, amelyeket az al-Káida helyi szervezete az al-Qaida in the Islamic Maghreb (AQIM) működtet és menekült útvonalak is. A dél-amerikai (főleg kolumbiai) kábítószer szállítások Európa irányába elsősorban Afrika érintésével történnek. A terrorista szervezetek kihasználva a helyi törzsek tapasztalatait, ellenőrizetlenül tudnak átjuttatni szállítmányokat a sivatagon keresztül. A nemzetközi szervezetek és a kormányok sokszor nem rendelkeznek

¹⁴ A térkép forrása: <https://www.icc-ccs.org/piracy-reporting-centre/live-piracy-map>, letöltés ideje: 2016.11.22.

¹⁵ KITEKINTŐ: *A franciaországi terrorizmus egy generációs lázadás*, 2015.11.24., Forrás: <http://kitekinto.hu/europa/2015/11/24/a-franciaorszagi-terrorizmus-egy-generacios-lazadas/#.VuvjzNLhCUk> (2016.03.17.)

megfelelő tudással a hagyományos karavánútvonalakról, így nehezen tudják megakadályozni az illegális kereskedelmet. A sivatagon átjutva pedig, elsősorban Egyiptom és Líbia irányából, már konténereken tudják szállítani a magas haszonnal járó árut.¹⁶

Terrorista államépítés – Ansar Dine – Al-Shabaab – ISIS

A terrorszervezetek számára önmaguk megvalósításának, céljaik elérésének egyik legmagasabb szintje, ha egy adott terület felett huzamos ideig képes hatalmát fenntartani. Egy kvázi államiság kialakítása több szinten megvalósulhat. Így például a 2012-ben kirobbant mali polgárháborúban számos szervezet vett részt eltérő célokkal. A lázadás alapját a tuareg törzsek képezték, melyek az évtizedek óta tartó háttérbe szorítottságot kívánták megszüntetni és Azawad felszabadításával függetlenségüket kivívni. Erre az alapvetően törzsi, etnikai indíttatású felkelésre telepedtek rá különböző iszlamista terrorszervezetek. Ezek közül az al-Káidáról és helyi szárnyáról, az AQIM-ről korábban már tettem említést. Számukra a térség elsősorban bevételi forrást jelent az illegális kereskedelem révén. A régió destabilizált helyzetének fenntartása volt elsősorban érdekük. Ennek keretein belül igyekeztek megakadályozni a stabil demokratikus állami rend kialakulását a számukra fontos útvonalakon, területeken.

A másik jelentős szervezet az Ansar Dine, „a Hit Védelmezői”. Fontos látni, hogy a térségben található radikális szervezetek között szoros együttműködés alakult ki, sokszor összefonódnak egymással. Ennek ellenére egymás riválisai is, hiszen céljaik és nézeteik sokszor különböznek egymástól, és önmaguk fenntartása érdekében bizonyítaniuk kell a másik szervezetekkel szemben. Bár a lázadás elején az AQIM, az Ansar Dine és a tuareg lázadók együttműködése gyorsan körvonalazódott, hogy az Ansar Dine célja nem a tuareg területek felszabadítása, hanem egész Mali uralma és egy erős iszlamista, sária alapú rend létrehozása.¹⁷ Az elfoglalt területen a hatalom megszilárdításának egyik fontos lépcsőfoka a társadalom alapját képező rend lefektetése és a meghatározott normák betartatása.

A lázadó csoportok közötti ellentétek és a tuaregek támogatásának elvesztése, illetve a kormánnyal kötött különbéke megállapodás által az iszlamista törekvések elvesztették tömeges támogatottságukat. Az Ansar Dine így nem volt képes hatalmát megszilárdítani.

Szomália esetében azt láthatjuk, hogy a hatalomgyakorlás megelőzte a szervezetek kialakulását. A 90-es évek elején a kormányzat megbukásával hatalmi vákuum jött létre, melyben az iszlám bíróságok jelentettek állandóságot, mivel függetlenek voltak a törzsektől. A külön működő bíróságok a sária szerint ítéleztek és fokozatosan alakult át a bíraskodás területe. Egyfelől szélesedtek az ügyek, amikben eljárak, másfelől a különböző bíróságok szövetségre lépve közösen kezdtek működni, és 2006-ra már kormányként funkcionáltak.

A bíróság egyik milíciája volt az Al-Shabaab (Mudzsahedín Ifjúsági Mozgalom). Miután az Átmeneti Szövetségi Kormány és Etiópia együttesen lépett fel a bíróságok hatalma ellen, az ellenállás élére az Al-Shabaab állt. A rendkívül véres háború során a visszaszorított helyzetből sikerült eredményeket elérniük és jelentős területeket elfoglalniuk. A harcoló felek között erőegyensúly és a viszonylagos stabilitás jött létre. A szervezetet a nemzetközi iszlamista közösség és a lakosság egyaránt támogatta. Ebben a helyzetben 2009 és 2011 között az uralma alá vont területen államként működve kormányként tudott tevékenykedni.

¹⁶ Juan Miguel del Cid GÓMEZ: *A Financial Profile of the Terrorism of Al-Qaeda and its Affiliates*, Forrás: <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/113/html> (2016.03.21.)

¹⁷ REMEK Éva: *Ansar Dine - egy iszlamista szervezet*, In: Szerk.: Kiss Álmós Péter Afrikai terrorista és szakadár szervezetek 2. bővített kiadás. Budapest: NKE Szolgáltató Nonprofit Kft, 2016.

A források elapadásával, a lakosság támogatásának elvesztésével, a szövetségeseik maguk ellen fordításával a szervezet ereje csökkent. A lakosság elleni terror, a súlyos éhínségben való tevőleges részvétel pedig végleg megpecsételte sorsukat. A kudarcok és a belső harcok hatására korábbi hatalmukat elvesztették, a szervezet jelentősen átalakult, céljaik és eszközeik megváltoztak.¹⁸

Az utóbbi évek legmeghatározóbb szervezete a magát államként meghatározó ISIS¹⁹. Az ISIS az a terrorszervezet, ami az eddig talán legjobban kiteljesítette az állam létrehozását. A korábban az Al-Kaidához köthető csoport építve az Irakban és Szíriában kialakult zavaros helyzetre, létrehozta kalifátusát. A szélsőséges iszlám elvekre épülő szervezet számos különböző pillére építve szerveződött.

Mint a korábbi esetekben, itt is jelen kellett, hogy legyen egy csalódott, radikalizálható tömeg, amit főként az iraki háborút követően a hatalomból kizárt, vagy a fegyveres erőkből kirúgott lakosság, illetve szíriai oldalon a kormányban csalódott, éhező, munkanélküli tömeg alkotott. Ez a csalódott réteg egyrészt jelentős számot képviselt, másfelől rendelkezett komoly háborús tapasztalattal, vezetőik pedig az al-Káida egykori tagjaiból kerültek ki.

Az ISIS rendkívül magas szintű propagandát végez a különböző közösségi oldalak, illetve egyéb internetes felületek révén. Ennek legfőbb célcsoportja a nyugati világban élő, instabil vagy egyenesen radikalizálható sokadik generációs lakosság. Közülük jelentős számú csatlakozó érkezett a kalifátus kikiáltását követően az IÁ területére, hogy később terroristasejtként térjen vissza Európába, vagy harcoljon az ISIS céljaiért helyben. A nem csatlakozó szimpatizánsoktól pedig pénzügyi támogatást kaphattak.²⁰

A bevétel jelentős részét az illegális kereskedelem folytatása jelentette, mely kiterjedt az elfoglalt olajkutakból származó kőolaj értékesítésére, a sokszor elpusztítottként bemutatott műtárgyak feketepiacon történő eladására, de államként a kivetett adókra is. Az adók mértéke nyilván függött az egyéb bevételi források sikeres működésétől, de ezek határozták meg azt is, hogy a zsoldosok számára milyen mértékű fizetséget tudnak adni.

Az Iszlám Állam az al-Káidánál már megismert franchise szerű működést is magasabb szintre emelte. Szerteágazó hálózatot épített ki különböző terrorszervezetekkel, akik hűségesköt téve csatlakoztak az ISIS-hez. Ez egyfelől jelentős pluszt jelentett a propaganda szempontjából, azonban legtöbb esetben csak a külsőségekben nyilvánult meg. Valós együttműködés ritkán jött létre, néhány esetben pénzügyi támogatás is történt a különböző szervezetek között.

Az Iszlám Állam amellet, hogy önmagát államként (kalifátus) határozza meg, és így is próbálja meg kezelni önmagát, működésében is állami képet próbált kialakítani. Ennek keretében közigazgatást tartott fenn, szociális ellátást alakított ki, a kialakult normák szerint bíraskodott, kormányyszerű testületet hozott létre a különböző területek irányítása érdekében.²¹ Az Iszlám Állam jelentős károkat okozott, és a nemzetközi válasz lassú

¹⁸ KISS Álmos Péter: *Szomália – a világ legveszélyesebb helye* In: Szerk.: Kiss Álmos Péter Afrikai terrorista és szakadár szervezetek 2. bővített kiadás. Budapest: NKE Szolgáltató Nonprofit Kft, 2016.

¹⁹ Az ISIS nem új jelenség. különböző neveken már 1999 óta létezik. A 2003-as iraki háború és a 2011 óta tartó szíriai polgárháború megteremtette azt a közeget, amiben terjeszkedni tudott. A világot mégis csak 2014 óta borzasztja el tevékenysége. További részletekért l. Rainer Hermann: *Az iszlám állam*, Akadémiai Kiadó, 2015, 199-200.

²⁰ Az Iszlám Állam működéséről részletesebben: BESENYŐ J.-PARTNER Z.-SPEIDL B.-VOGEL D.: *Az Iszlám Állam Terrorizmus 2.0*, Kossuth Kiadó, 2016.

²¹ ARANY A.-N. RÓZSA E.- SZALAI M.: *Az Iszlám Állam Kalifátusa – Az átalakuló Közel-Kelet*, Osiris Kiadó, 2016

kialakulása révén viszonylag nagy hatalomra tett szert. A bevételi források megtorpedózása (számlák befagyasztása, komoly kiberhadviselés a közösségi oldalakon folytatott propaganda ellen, az olajkitermelő infrastruktúra bombázása) jelentős visszaesést jelentett a szervezet számára. A kiesett bevétel hatására a zsold csökkent, így a korábban még talán vonzó harcos szerep már nem volt annyira csábító a csatlakozni kívánók számára. Az adók növelése rontotta az elfoglalt területeken élő lakossággal való kapcsolatokat. A nemzetközi összefogás létrejötté mára már jelentős sikereket jelent az ISIS elleni harcban. A terroristák hatalma visszaszorulóban van,²² az ellenük harcoló koalíció pedig jelentős fölénybe került.

Összegzés

Az állampolgárok biztonságát különböző tényezők alakítják. Az instabil régiókban a kormányzatok sokszor képtelenek arra, hogy a hatalomgyakorlásuk révén országuk területének egészen kialakítsák a megfelelő biztonsági szintet. Úgy gondolom, hogy jól látható, hogy a létbiztonság hiányában a lakosság könnyen elfordulhat a központi hatalomtól, ilyenkor törékeny és könnyen radikalizálható tömeget képez. Az ilyen helyzeteket a különböző terrorszervezetek a technikai fejlődésnek is köszönhetően könnyen kihasználják.

Példáimban a teljesség igénye nélkül első sorban a Száhel-övezet, azon belül Mali és Szomália szerepeltek, melyek szemléletesen igazolták, hogy a kormányzatok szerepe megkérdőjelezhetetlen és rengeteg olyan terület van, ahol szükséges lenne átfogó, regionális szintű együttműködésre. Ezekben a törékeny, kialakulóban lévő demokratikus értékekkel rendelkező államokban azonban nincs meg az együttműködés képessége. A jövő szempontjából az egyik legnagyobb kihívásokat a környezeti változások okozzák. Ez tipikusan olyan terület ahol valós kooperatív megoldásokat kell alkalmazni a célok elérésének érdekében. A gazdaság fellendítése, a kereskedelmi kapcsolatok javítása, a közös infrastrukturális fejlesztések szintén elősegíthetik a fenyegetett térségek helyzetének javítását.

A különböző nemzetközi szervezetek jelentős forrásokat biztosítanak a válságrégiók számára. A helyes felhasználás és a hosszú távú megoldás egyik kulcsa az oktatás lehet. Az oktatás biztosíthatja a szükséges szakmák elsajátítását, ellenpólust képezhet a szélsőséges nézeteket valló csoportokkal szemben (akár vallási szempontból is). A különböző képzések segítséget nyújthatnak a lakosság számára a megváltozott környezeti tényezők közötti boldoguláshoz, egyben háttérbe szoríthatják azokat a környezettudatosságra nevelés révén. Ezek segítségével hosszú távon fenntartható gazdasági formákat alakíthatnak ki, melyek alkalmasak a biztos kereseti lehetőség megteremtésére és az életminőség fokozatos javítására.

Összegzésül, ahogy azt Pierre Buyoya főképviselő mondta a terrorizmus elleni kulcs a lakosság megnyerése. A lakosság képes a megfelelő kormányzati támogatással jelentős változásokat elérni saját biztonságának kialakításában. Továbbá a lakosság képes terrorszervezeteket felemelni és megbuktatni is. Hosszú távon tehát mindamellett, hogy vannak globális hatással bíró szervezetek a világban, helyi támogatás, azaz a civilek nélkül nem lesznek képesek jelentős eredményeket elérni.

²² Islamic State and the crisis in Iraq and Syria in maps, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-27838034>, letöltés ideje: 2017.02.04.

Felhasznált irodalom:

- ARANY Anett- N. RÓZSA Erzsébet- SZALAI Máté: *Az Iszlám Állam Kalifátusa – Az átalakuló Közel-Kelet*, Osiris Kiadó, 2016
- BÁLINT Tamás – ZSIFKÓ Mariann: *A Niger-Delta Felszabadítási Mozgalom (MEND)*, In: Szerk.: Kiss Álmos Péter Afrikai terrorista és szakadár szervezetek, Budapest: NKE Szolgáltató Nonprofit Kft, 2016
- BESENYŐ János- PARTNER Zoltán- SPEIDL Bianka- VOGEL Dávid: *Az Iszlám Állam Terrorizmus 2.0*, Kossuth Kiadó, 2016.
- GAZDAG Ferenc: *Biztonsági tanulmányok – Biztonságpolitika*, 3. fejezet – Biztonságpolitikai kihívások, ZMNE, 2011
- GÓMEZ Juan Miguel del Cid: *A Financial Profile of the Terrorism of Al-Qaeda and its Affiliates*, Forrás: <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/113/html> (2016.03.21.)
- HERMANN Rainer: *Az iszlám állam*, Akadémiai Kiadó, 2015, 199-200.
- HUNTIGTON Samuel P.: *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*, EURÓPA Könyvkiadó, 2015.
- ISASZEGI János: *A 21. század élettérháborúi*, Gondolat Kiadó, 2015
- KISS Álmos Péter: *Szomália – a világ legveszélyesebb helye* In: Szerk.: Kiss Álmos Péter Afrikai terrorista és szakadár szervezetek 2. bővített kiadás. Budapest: NKE Szolgáltató Nonprofit Kft, 2016.
- KITEKINTŐ: *A franciaországi terrorizmus egy generációs lázadás*, 2015.11.24., Forrás: http://kitekinto.hu/europa/2015/11/24/a_franciaorszagi_terrorizmus_egy_generacios_lazadas/#.VuvjzNLhCUk (2016.03.17.)
- MARSAL Viktor: *A szomáliai kalózok és az EU Atalanta-missziója*, Nemzet és biztonság, 2011/4. szám, 66-76. o.
- REMEK Éva: *Ansar Dine - egy iszlamista szervezet*, In: Szerk.: Kiss Álmos Péter Afrikai terrorista és szakadár szervezetek 2. bővített kiadás. Budapest: NKE Szolgáltató Nonprofit Kft, 2016.
- SZALAI Máté (2013): *Az Öböl menti politikai rendszerek legfontosabb jellemzői és kihívásai a XXI. század elején*, Magyar Külügyi Intézet, Budapest http://kki.gov.hu/download/3/89/b0000/Tanulmanyok_2013_10_Az_%C3%96b%C3%B6l_menti_politikai_r.pdf, letöltés ideje: 2016.10.01.
- Islamic State and the crisis in Iraq and Syria in maps, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-27838034>, letöltés ideje: 2017.02.04.
- The African Union in Mali and the Sahel (WP1417), <https://www.wiltonpark.org.uk/podcast/the-african-union-in-mali-and-the-sahel-wp1417/> letöltés ideje: 2016.10.12.
- *Priorities of the Austrian Chairmanship* <https://www.bmeia.gv.at/en/european-foreign-policy/security-policy/the-austrian-chairmanship-in-2017/priorities-of-the-austrian-chairmanship/>, letöltés ideje: 2017.02.03.
- <http://cdn.thejournal.ie/media/2014/11/terror-map-2.jpg> letöltés ideje: 2016.11.22.
- *Council conclusions on the Sahel Regional Action Plan 2015-2020*, <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/04/20-council-conclusions-sahel-regional-plan/>, letöltés ideje: 2017.02.04.

- <https://www.icc-ccs.org/piracy-reporting-centre/live-piracy-map>, letöltés ideje: 2016.11.22.
- *Appointment of former president Pierre Buyoya as the Special Representative of the Chairperson of the Commission, Head of the African-led International support mission in Mali*, <http://www.peaceau.org/en/article/appointment-of-former-president-pierre-buyoya-as-the-special-representative-of-the-chairperson-of-the-commission-head-of-the-african-led-international-support-mission-in-mali>, letöltés ideje: 2017.02.03.